verg. naar

K 25

INTREÊREDE

VAN DEN

Wel Eerw. Zeer Gel. Heer T. TAL,

BIJ ZIJNE AANVAARDING VAN HET

OPPER-RABBINAAT OVER HET RESSORT GELDERLAND,

gehouden in de Synagoge te Arnhem, op Zondag den
29 Siwan 5641.
26 Juni 1881.

Uitgegeven door het Alg. Israël. Verbond, Afdeeling Arnhem,
ten voordeele der vervolgde Israëliten in Zuid Rusland.

Arnhem en Nijmegen,
Gebr. E. & M. COHEN.
1881.

יששום מדבר וציה , ותגל ערבה , ותפרח כחבצלת· חזקו ידים
רפות וברכים כושלות אמצו·

«Juichen zullen wildernis en woestijn, jubelen zal de onvruchtbare vlakte, bloeien zal zij als een lelie,...... maakt slechts de slappe handen sterk; maakt slechts krachtig de wankelende knieën.» (Jes. XXXV. 1, 3).

Een treffend profetenwoord! mijne vrienden. Eene schoone gedachte in een heerlijken vorm. Eene waarheid, uitgesproken met een zeggingskracht, die dichterlijken gloed aan ijzeren ernst weet te paren.

Het is een woord van Jesaja. Hij roept het uit, als zijn zienersblik, starend naar een heerlijke toekomst, aan zijn volk na de verdrukking de verlossing voorspelt. Met zijn profetisch oog ziet hij in de komende dagen Israel's zonen «bevrijd door den Eeuwige, wederkeeren naar hun Zion in gejuich, eeuwige vreugde over hun hoofd.» Maar hij weet, dat ook om die toekomst der zaligheid te verkrijgen, het volk met onweerstaanbare kracht moet worden aangespoord, zal het niet in eeuwige zwakheid verkeerdelijk het pad betreden, dat wegvoert, ver van Zion. Jesaja kent zijn volk goed, hij kent den adel van zijn volk, maar ook hun schaduwzijde. Hij weet het, hoe het wezen van zijn stamgenooten in zich bergt edele, onuitputtelijk edele krachten van hoofd en hart. Maar hij kent ook de ziekte, waaraan Israël leed, soms bitter leed. Het is de zwakheid van Israel's leiders tegenover de zwakheid van het volk; het is hun gebrek aan energie, waar het hun plicht is, om hen, die zij te leiden hebben, aan te voeren tot het goede, om op te bouwen wat edel is, maar weg te ruimen het onkruid op het veld van godsdienst en zeden. Jesaja weet het, hoe

streng hij daartegen te waarschuwen heeft. Ziet, sterk en moedig zijn plicht te volbrengen, die gedachte wil de profeet hun wel ingieten; hij wil haar doen doordringen tot het diepst hunner ziel, dat ze haar nooit verliezen, dat ze het nooit vergeten, «hoe zelfs een treurige wildernis zal juichen, de dorre vlakte jubelen, ja, bloeien als een lelie — wanneer maar sterk worden de slappe handen, krachtig de wankelende knieën.»

Het is ongeveer dezelfde gedachte, ja het zijn bijna dezelfde woorden, hier slechts breeder uitgewerkt, als van het oude korte רק חזק ואמץ, «wees sterk en moedig,» dat steeds hem wordt toegeroepen, die een groote en nieuwe levenstaak aanvaarden zal. Wie op den weg van zijn bestaan het oogenblik genaderd ziet, waarop heilige belangen hem worden toevertrouwd, wie dan een geweten heeft en niet karakterloos is, wie dan bekend is met, bezield is voor de zaak waarvoor hij heeft te strijden — ziet! oneerlijk zal hij nooit willen worden, zijn beginsel nooit willen verzaken, nooit de belangen, in zijn handen neergelegd, willen verraden, daarvoor bewaart hem zijn geweten, zijn karakter, zijn kennis en de kracht van zijn beginsel. Maar iets roept hem de stemme Gods met nadruk toe: «wees slechts sterk en moedig!»

Als Jozua van zijn leeraar Mozes de groote en heilige opdracht ontvangt, in diens plaats de leider en rechter des volks te worden, in diens plaats het woord Gods tot Israel te spreken, dan luidt het herhaaldelijk רק חזק ואמץ «wees slechts sterk en moedig.»

En drie, viermaal vernemen wij dat woord, als des Eeuwigen stemme zelf tot Jozua zich richt, om hem de Goddelijke bescherming te verzekeren.

Wanneer Israel zal betreden het heilige land, als het zijn wereldloop beginnen zal met zich op eigen grond een eigen nationaliteit te scheppen, dan wordt het evenzoo toegesproken.

En waar het boek der Kronijken van David verhaalt, hoe deze Salomo, zijn zoon, inleidt tot het koningschap, daar luidt het weder: «wees slechts sterk en moedig!»

Het is, als het ware, een wachtwoord geworden, een leuze voor allen uit Israel, die een goddelijke zending te gemoet gaan; voor allen, wien de eerste stap in een nieuwe toekomst de vervulling eener ernstige levensroeping brengt; voor allen, die geroepen worden zelfstandig een heiligen plicht te gaan vervullen.

Kan het u dan vreemd zijn, mijne vrienden, dat ook ik in dezen plechtigen ure die leuze tot mij spreken hoor, dat ook mij op den drempel eener nieuw zich ontsluitende toekomst het woord weerklinkt: «wees slechts sterk en moedig»?

Want ik zal in eene mij nog vrij onbekende omgeving een groot werk moeten volvoeren, een werk van onberekenbaar belang, een werk van ernstige beteekenis; een werk, waar het niet te doen is om hout of steen te vormen, of om geld en goed te beheeren, dat zich niet keert aan stoffelijke rijzing of daling, neen, waar het te doen is om de zielen en gemoederen van duizenden, het idealisme te doen leven in der menschen harten, de kracht van den godsdienst niet te laten wegkwijnen in huizen en familien..... Zoude ik daar niet met vreugde een stem mij van kracht en moed hooren spreken?

En toch zijn er misschien enkelen onder u, mijne vrienden, die mij gaarne eene opmerking, een vraag wilden voorleggen. «Zie», zoo zouden zij wellicht tot mij willen spreken, «kracht en moed zijn zeker voortreffelijke hoedanigheden, noodig voor iederen edelen arbeid. Maar is de vervulling van de taak eens Opperrabbijns in zoo hooge mate daarvan afhankelijk, als gij het voorstelt? Immers, als de Opperrabbijn beantwoordt, op grond van zijn godsdienstcodex, de vragen hem voorgelegd; als hij zijn kennis en zijn studie der heilige leer niet ganschelijk verwaarloost; als hij de plichten en vormen, die staatswet, orde en regeling van zaken van hem eischen, in acht neemt; als hij daarenboven nog bij tijd en wijle, alsook in plechtige oogenblikken van het leven zijner gemeenten, eens optreedt, om met waardigheid een woord van God te spreken — is dan niet alles juist vervuld? Wat ware er meer?... En is daarvoor nu zoo hoogelijk veel kracht noodzakelijk? Eischt het aanvaarden van zulk een arbeid zooveel moed?...»

Geachte hoorders! die wellicht zoo vraagt, en gij allen, hier in deze stonde des feestes aanwezig, vergunt het mij, dat ik U heden ontvouwe, wat in onzen tijd de taak eens opperrabbijns, eens geestelijken leiders beteekent. Misschien zult ge allen dan inzien, dat ik terecht dit woord van kracht en moed mij voor den geest mocht roepen. Geen breede uitvoerige teekening, uitgewerkt in alle bijzonderheden, o neen! slechts een paar enkele lijnen, een los op het blad geworpen schets. Laat mij daarbij een tekst ontleenen aan een verhaal uit het Bijbelsch geschiedboek, aan een bladzijde uit het boek der profeten, die van Saul's verheffing tot koning van Israël spreekt, en aan het woord, dat Samuel de goddelijke ziener tot hem richt op het oogenblik, dat deze hem in naam van God met de vorstenwaardigheid bekleedt.

והיה כי תבאינה האותות האלה לך, עשה לך אשר תמצא ידך, כי האלהים עמך.

«En wanneer deze teekenen voor u zullen uitkomen, doe dan wat uw hand vermag te doen, want God is met U.»

Mijne Vrienden!

Kent gij dat schoone en treffende hoofdstuk uit het boek Samuel, dat eenvoudig, maar toch in zijn eenvoud zoo schoone verhaal, hoe Samuel de laatste rechter Israels zijn afscheid neemt, en Saul de nieuw gekozen koning zijn groote levenstaak als leider van het volk des Eeuwigen aanvaardt?

Dit hoofdstuk — juist deze week ligt het als Haphtara voor ons opgeslagen.

Een zeldzaam en belangwekkend tooneel wordt ons daar beschreven. In de groote uitgestrekte vlakte van Gilgal, aan drie zijden door bergen en rotsen omsloten, beweegt zich in woelige golving een onafzienbaar machtig heir van strijdbare, in den krijg geharde mannen. Driemaal honderdduizend man is het aantal, door het bijbelwoord genoemd. Een opgewekte vreugde bezielt aller gelaat, een genoegelijke stemming kenmerkt de beweging dier menigte van ijzeren gestalten. Want niet tot bloedigen harden strijd, neen, tot een werk des vredes, tot een heerlijk plechtig feest zijn zij bijeen in deze ure, geroepen door de stemme van Samuel den godsgezant. Reeds lang hadden zij op een koning gehoopt, reeds lang innig gewenscht, een vorst, een aanvoerder, een wereldlijk regeerder aan hun hoofd te zien. En nu, nu heeft de Eeuwige hun bede verhoord, hij heeft hun een koning gegeven, die hen zal leiden en richten, die hen zal aanvoeren in den strijd en in den vrede, een koning uit hun midden.

Thans, in dit schoone vreugdeuur, zijn zij allen bijeen, uit stammen en provinciën, uit alle steden en dorpen, om in vrede en eendracht hun koning te huldigen als vorst van het gansche volk. Hoort ge het luide oorverdoovend feestgejuich der onmetelijke schare? Hoort ge, hoe uit duizend monden in volle geestdrift de roep weerklinkt door al de rijen van het volk, יחי המלך: «de koning leve!» door de echo's van bergen en ravijnen honderdvoudig weêr herhaald? Ziet ge, hoe daar allen beurtelings treden voor den koning; iedere stam en ieder man komt hem de erkenning brengen als hoofd en heer. Daar wordt te midden der woelende en juichende massa een altaar opgericht in de wijde uitgestrekte vlakte. En dank- en vredeoffers worden gebracht den Eeuwige ter eere! Een algemeene blijdschap vervult het hart van vorst en volk.

וישמח שם שאול וכל אנשי ישראל עד מאד.

«Saul en alle mannen van Israel verheugden zich zeer.»

. . . .

Doch op eenmaal suist er een teeken van stilte over de menschenmassa heen. Het gewoel houdt langzaam, zachtkens op, het gejuich neemt af, wordt minder en minder, de bewegelijkheid

komt tot rust, het wordt al stiller en stiller, en eindelijk heeft één eerbiedig zwijgen die honderdduizenden omvangen . . . Aller oogen zijn naar één kant gericht . . . Daar staat eene indrukwekkende gestalte, een eerbiedwaardig grijsaard, wien de adel der goddelijke zending op het edel voorhoofd ligt. Het is Samuel de profeet, tot hiertoe de leider van Israel. Hij wil een woord tot afscheid spreken tot de zonen zijns volks. Luide en krachtig klinkt zijn stemme over de hoofden van de onafzienbare menigte, in ademlooze stilte daar voor hem geschaard. Hij spreekt: «Ziet, ik heb aan uw wensch gehoor gegeven, ik heb een koning over u gesteld: En nu, uw vorst zal thans u voorgaan, en ik — ik ben oud en grijs geworden, van mijn jeugd af ben ik u voorgegaan. Hier ben ik, welnu, getuigt thans tegen mij, hier, tegenover God en zijn gezalfde, wien heb ik zijn os ontstolen, wiens ezel heb ik mij toegeëigend, wien heb ik afbreuk gedaan? Wien heb ik onderdrukt, van wien nam ik omkoopgeld aan, dat mijn oog zich van hem afwendde, alsof het hem niet zag? — Zegt! ik wil alles vergoeden!»

En een uitroep klinkt uit den mond dier duizenden hem toe: «Neen, gij hebt ons niets ontstolen, ons niet verdrukt, uit niemands hand omkoopgeld genomen». — «Zoo moge dan,» herneemt hij, «God en Zijn gezalfde getuige zijn, dat er geen onrecht tegen u in mijne handen is!» — En het volk roept: «Ja, zij mogen getuigen zijn!»

Het was een aangrijpend, treffend, en tegelijk zeldzaam tooneel. Een oud Talmudisch gezegde herinnert deze plaats en spreekt: «Voorwaar, de geest van God rustte op Samuel's rechterswoord!»

Doch nog is het niet voleindigd. Samuel gaat voort met spreken. Hij doet een terugblik op Israel's geschiedkundig verleden; gedenkt Israel's zonden en weerspannigheid, maar hoe ondanks dit alles de goddelijke hand steeds redding zond; herinnert den zondigen eisch een koning te willen hebben, een eisch, dien de Eeuwige evenwel vervulde; vermaant hen vervolgens ernstig, hen en hun koning, standvastig te blijven op den weg der godsdienstige reinheid des harten. «Vreest God," zoo besluit hij, «en dient hem in trouwe.... want zoo gij slecht zult handelen, zult gij en uw koning ondergaan.»

Tot hiertoe het Bijbelverhaal. Het laat een eigenaardigen indruk bij ons achter.

Een zonderling contrast!

«Saul en de mannen van Israel waren zeer verheugd.» Zoo innig

en alles beheerschend vervult het vreugdegevoel het geheel gemoed van volk en koning, dat er geen plaats is voor de gedachte aan moeilijkheden, die de nieuwe toekomst wellicht zou kunnen brengen. Zij komen en leggen met liefde den alom toegejuichten vorst hunne dierbare belangen in handen, en peinzen er niet over of de taak niet soms zwaar op zijn schouderen zal rusten, zwaar tot nederdrukkens toe. Zij komen en sluiten een heilig verbond voor den Eeuwige met hun toekomstigen leider, en vragen er niet naar, of het in de dagen die er komen, altijd zal blijven een verbond voor den Eeuwige, van beide zijden voor den Eeuwige. Zij hopen en vertrouwen dat het zal zijn ten allen tijde een bron van vreugde en vrede, bloeiend, krachtig en bezield — beiderzijds — door den geest van zedelijkheid, godsdienstzin, eerlijkheid en trouw voor God en de menschen. Het is een heerlijke stemming, die hen ontvangt, zonder zorg, zonder weifeling of angst, een stemming slechts van vreugde en hoop. Het is het lachend beeld der toekomst, dat met moed in het hart en vertrouwen op God, voorwaarts gaat.

En daar naast treedt Samuel op, donker en somber, het beeld van het verleden in zijn zwaarmoedigste gemoedsstemming. Hij heeft het leven van een leider Israel's achter zich. Hij weet wat het zeggen wil, de zonen van dit volk te beheerschen, den levendigen geest te richten tot het goede, dat die geest de perken, door Gods woord en wet gesteld, niet te buiten ga. Hij weet wat moeite en zorg het kost, eerbied en gehoorzaamheid voor zijn woord en voor zijn oordeel hun in het hart te planten. Hij weet, wat reuzentaak het is, bij het spreken van het recht, bij het beloonen en het straffen, bij het afwijzen of vervullen van uitgesproken wenschen, den mannen van dit volk de overtuiging in te gieten, dat het oordeel en de uitspraak gegeven is naar plicht en naar geweten, zonder aanzien des persoons; dat groot en klein, dat arm en rijk voor hem zooals voor God gelijk zijn in gestalte en in menschenrecht. Hij, Samuel, hij weet dat alles te goed. Welk een wereld van weemoedige herinneringen ligt er achter die eenige vragen, of hij hun ooit iets van hun goed ontnomen, of hij ooit met omkoopgeld zijn handen heeft bezoedeld? Welk een bittere ernst ligt er in opgesloten, dat hij, door ouderdom gebogen, maar in geestkracht nog onverzwakt, voor zijn heengaan eischt, dat het volk voor God en Zijn gezalfde getuige, dat er geen onrecht in zijn handen is.

Ziet, mijne geachten, wij begrijpen wel eenigzins die bijna onuitsprekelijke bitterheid, die sombere stemming. Samuel is het beeld van het levensmoe verleden, dat, afgemat, nog een enkelen blik naar achteren werpt, en op dat oogenblik de donkere zijde

van den afgelegden baan, de zorgen en de moeiten, die er waren, zwaarder telt dan al het andere.

Wij begrijpen — eenigszins, voorzeker, maar niet volkomen. Vreemd blijft ons veel in Samuel's houding en zijn woorden. Want ziet, voor weinige dagen had hij in naam van God Saul tot koning gezalfd, en hij had bemoedigend en welwillend tot hem gesproken: «Wanneer al deze teekenen, die ik u geef, uitkomen zullen, עשה לך אשר תמצא ידך כי האלהים עמך doe dan, wat uw hand vermag te doen, want God is met u.» Waarom nu heden bij Saul's huldiging niet een enkel welwillend woord, niets blijmoedigs, niets vertrouwends tot dezen gesproken, niets dan somberheid en weemoed? Waarom heden geen enkel teeken gegeven van waardeering van het feest, geen enkelen weerklank doen hooren van het vreugdegejuich des volks? Gevoelde Samuel wellicht reeds vooruit, dat Saul eenmaal zou gewogen en te licht bevonden worden? Gevoelde Samuel nu reeds, dat Saul zijn plicht zou vergeten? Wist hij dat Saul's schouderen zwak waren, te zwak misschien voor de taak van Israel's leider. Waarom dan voor weinig dagen niets anders gesproken dan «doe wat uwe hand vermag te doen,» zoo kort, zoo afgebroken, zoo veel maar toch ook zoo weinig zeggend? Waarom niet duidelijk recht en wet hem aan het hart gelegd, hem moed en kracht in het hart gesproken, hem taak en regeling omschreven. Nu echter, bij de huldiging die diepe weemoed, dat somber herinneren der zonde, en die ernstige vermaning «zoo gij slecht zult handelen, zult gij en uw koning ondergaan» en toch vooraf bij het benoemen niets dan het eenvoudig en korte »doe, wat uw hand vermag»?

Werpen wij, mijne Vrienden, een enkelen terugblik in de historie van vroeger tijden, en alles zal ons duidelijk worden. Er waren vroeger «rechters», mannen Gods, die naar wet en voorschrift het volk leidden. Zij gingen soms mede, ja waren soms aanvoerders in den strijd, krachtig en alles overwinnend op het oorlogsveld, maar hun eigenlijke rechterstaak was, in den langen tijd der rust het woord van God te leeren en te beoefenen, te zitten in de tent der zamenkomst of in de poorte hunner stad, en van daar uit tot Israel het recht te spreken, van daar uit godsdienst en zeden te leeren aan het gansche volk, dat van overal heen naar de tente der zamenkomst trok, om des goddelijken rechters en zieners raad en oordeel te vernemen. Eli en Samuel waren priesters geweest in het huis des Eeuwigen.

Doch de tijden werden anders. De oude kracht die in Israel zelf lag, waar het gold den wereldstrijd te voeren, die oude kracht van Israel's geloof en reinheid begon te verzwakken. Reeds onder Eli had die

innerlijke zwakheid zijn symptomen doen verschijnen. En in de kern des volks was het niet beter geworden. Het volk zelf gevoelde en begreep, dat het een koning noodig had, die niet enkel een priester was in het heiligdom daarbinnen, maar ook, ja vooral een aanvoerder in de wereld daarbuiten. Het volk begreep het, en Gods woord had het bevestigd, en Samuel de ziener hij moest, hij moest het helaas! erkennen, het volk behoefde niet enkel een man Gods, neen ook een man der menschen. Zij konden niet meer tevreden zijn met een rechter, zij moesten een koning hebben. En Samuel was diep bedroefd. Hij gevoelde, de eisch was juist, maar dat zij juist was, smartte hem. Hij zag het in, en God had het bevestigd, het waren thans andere tijden geworden. Er moest een aanvoerder komen, die niet enkel stil te huis zat onder zijn boom, beoefenende het woord Gods en sprekende het recht, niet enkel een priester in de tente der zamenkomst; een man, die niet enkel antwoordde als men hem vroeg, niet enkel kwam als men hem riep; neen, die opstond en heenging tot het volk en hun het woord Gods voorlegde, ongevraagd en ongeroepen; die naast hen stond en hielp strijden, hielp arbeiden, hielp redden, zelfstandig optredend voor God en zijn geloof, voor het behoud van Israel en zijn karakter. Samuel zag in, dat de tijd der ruste henen was, dat de dagen van het spreken, van het recht, zittend in de tente der zamenkomst, tot het verleden behoorden. Het volk zou niet meer daarheen zich verzamelen om te vragen, niet meer komen om te luisteren, niet weer wachten tot hij sprak, neen hij moest opstaan, en met het wetboek in de hand recht en waarheid tot hen brengen. Een nieuwe tijd was aangebroken.

Samuel begreep het, en toen was het eenig woord dat hij tot Saul zeggen kon: עשה לך אשר תמצא ידך, «doe wat uw hand vermag.» In dat kort eenvoudig woord lag een diepe beteekenisvolle toespraak. De tijden van het koningschap zijn andere geworden dan die der rechters. Daar laten zich geen wetten geven, daar is niet te spreken van regel en voorschrift voor een bepaalden en nauw omschreven arbeid. Daar moet het geweten u voorschrijven, waar en wanneer en hoe gij te handelen hebt. Daar is uw arbeid een taak van taktvol beleid naast strenge beginselen, van wereldverstand en wereldkennis naast kunde van uw wet en recht. Gij zult thans rechter zijn en koning. Ik heb noch aanwijzing noch wet voor u. Ik kan slechts zeggen, met al mijn kracht: עשה לך אשר תמצא ידך, «doe wat uw hand vermag.»

Ziedaar, mijn Vrienden, Samuels stemming en bewustzijn; vandaar zijn onbeschrijfelijke weemoed. Het was niet eenvoudig

Samuel die heenging, en Saul die kwam. Neen, het verleden, het tijdperk van rustig geloof en kalm vertrouwen, het tijdperk der rechters was heengegaan, om voor een nieuwen gevaarvollen tijd, voor het koningschap plaats te maken. Zou Saul kracht genoeg hebben voor den grooten strijd, die Samuel niet gekend had? Zou Saul de man zijn om met ijzeren beginsel naast takt de groote goddelijke zending te vervullen. — Of zou er eerst een David moeten komen, die voor zulk een opdracht berekend was?

Samuel stond in diepen weemoed bij de vreugde van het volk, dat juichte, omdat het een koning kreeg. Saul aanvaardde den reuzenarbeid, Israel, het moeilijk te regeeren volk, als volk Gods te leiden. En hij had hem toch niets anders kunnen zeggen, dan alleen: עשה לך אשר תמצא ידך, «doe wat uw hand vermag te doen.»

Mijne vrienden! Wanneer de schimmen der Rabbijnen, die er leefden in vroegere eeuwen, die er leefden voor honderd, ja hier en daar wellicht voor vijftig jaren — wanneer de schimmen dier Rabbijnen konden opstaan uit hun graven, en nog eens wandelen boven de aarde, en bezoeken die gemeenten waar zij leefden, streefden, werkten, nog eens treden in die huizen, om te zien de zonen van die vaderen, de dochteren van die moeders, die eenmaal in rein geloof en reine zeden aan hun zijde hadden gestaan, — dan zou ik wenschen, dat onder hen zij, die als Rabbijn het edelst en het schoonst hun plicht en roeping hadden vervuld, dat zij vooral, met hun ouden geestkracht, met hun blik vrij van vooroordeel, maar vooral met hun warm Joodsch gevoel de gemeenten Israels onzer dagen zouden leeren kennen en beschouwen tot in het hart. En als zij dat dan volkomen hadden bereikt, kenden zij dan het Israel dezer dagen goed, dan zou ik gaan tot den edelsten en besten onder hen. En als een leerling voor zijn meester, zou ik heden, op dezen ernstigen dag, tot hem komen en hem vragen: «Meester, gij hebt voor zooveel jaren, die goddelijke taak, die thans mij wordt opgedragen, zoo goed, zoo schoon, zoo edel en rein vervuld. Zeg mij, Meester, hoe gij deedt, dat ik uw heerlijk voorbeeld volge.»

En wat gelooft gij, mijne vrienden, dat hij mij zeggen zou? Hoe denkt gij dat zijn antwoord wel zou luiden?

Laat mij het u zeggen. Hij zou voor mij staan als Samuel voor Saul stond, hij zou met diepen weemoed niets anders kunnen spreken dan: «Vrees God, dien Hem in trouwe:

maar overigens עשה לך אשר תמצא ידך: «doe, wat uw hand vermag te doen.»

Nog tot voor een vijftig- zestigtal jaren had de Rabbijn eener Joodsche gemeente het rustige leven «eens rechters.» Hij bracht den grootsten tijd zijns levens door in de leerschool, in studie van Talmoed en Joodsche wetenschap. Hij was de vraagbaak voor de leden zijner gemeente, in alle zaken van godsdienstigen aard, soms ook in zaken van het mijn en dijn, ja enkele malen in het leven der familiën. Maar men kwam tot hem naar de leerschool. De vaders gingen om te hooren, en brachten hun zonen tot hem. Zijn plichten waren duidelijk bepaald. Zijn grootheid was de grootheid van zijn kennis en de diepte zijner studie, waaraan zijn leven was gewijd. Had hij dan niet te zorgen voor het behoud des Joodschen geestes, voor de instandhouding van het geloof? O, neen, de Joodsche geest leefde, bloeide in het hart der gemeente. Op dien geest was zij gebouwd, die geest doordrong al hare deelen. Het was een kleine maatschappij, met zijn licht- en schaduwzijden, maar een streng Joodsche maatschappij. Wie afweek van het beginsel van Israel's wet, wie eenigzins of geheel afviel van het Joodsche leven, hij trad op hetzelfde oogenblik buiten de bemoeiing des Rabbijns, buiten diens gemeente. Voor haar innerlijke dagelijksche godsdienstige belangen waakte het bestuur der gemeente zelf. De Rabbijn was de man Gods, verdiept in de heilige studie, zittend in zijn leerschool, waar hij woonde, anderen leerend en zich zelf volmakend, dag en nacht. En Israël om hem heen leefde naar het woord, dat zij hoorden van hun priester in de tent der zamenkomst.

De tijden werden anders. — Ik zal niet de oorzaken bespreken, hier op deze plaats en op dit uur niet nagaan, hoe de geschiedenis en de kennis van de menschelijke natuur ons veel verklaren van die verandering der tijden en der menschen; ik zal slechts enkele teekenen er van noemen. Er was iets nieuws ontstaan, dat de Rabbijn van vroeger eeuwen nooit gekend, in zijn gemeente als zoodanig nooit gezien had. Er traden namelijk richtingen op. Richtingen in godsdienst, richtingen in zedelijkheid, richtingen in het geloof aan God, in het vertrouwen op de waarheid van Zijn woord; richtingen in de eerbied voor den vader en de moeder, richtingen in het begrip van eerlijkheid; richtingen in alles, die zich heden voorschreven, wat zij heden, en morgen, wat zij morgen voor waar en recht zouden houden; richtingen, vaak gebouwd op losse phrasen en zwevende gedachten, op onbegrepen woorden en toevallige omstandigheden. En het ging niet aan, die velerlei richtingen te ontkennen of voorbij te zien als niet behoorend tot de bemoeiing, als staande buiten de gemeente. O neen, vertegenwoordigd werden zij door

personen, die door hun aantal en beteekenis van zelf niet meer te ignoreeren waren. En bovendien, die geest der richtingen greep als het ware alles aan, vond invloed overal, ten goede en ten kwade. Nu moest de Joodsche geest opstaan en strijd gaan voeren van binnen in het hart der gemeenten en naar buiten. Een machtige verandering! Richting tegenover richting! idealisme naast de macht der materie, een nieuw maatschappelijk gewoel!

Wie moet daar de heilige beginselen van het jodendom redden van bezoedeling en ondergang, die hun dreigt te midden van dit alles: de Rabbijn. Hij moet met juisten takt naast onwrikbaar vasthouden aan zijn beginselen, met wereldkennis en wereldverstand naast ijzeren standvastigheid waar het zijne principes geldt, den echt Joodschen geest van godsdienst en zedelijkheid weten te redden, te bewaren, te verheffen. Hij moet, soms geplaatst voor de moeilijkste dilemma's, zonder consideratie van zaken of personen, zonder aanzien van publieke meening of volksphrase, zonder wankelen of zwakheid, handelen en beslissen, optreden voor het behoud en de gezondheid van de zielen en gemoederen dier duizenden, hem toevertrouwd. Daar heeft hij niet uit boeken alleen te leeren, daar moet hij uit eigen geweten en geest met kracht en moed leeren te weten wat hij wil, en te willen, wat zijn plicht hem voorschrijft.

En zou hij daar nu blijven zitten in de tent der zamenkomst, zitten in de leerschool, wachten tot men komt, slechts komen als men roept, slechts antwoorden als men vraagt. Wie zou er komen, wie zou vragen? Bijna niemand. Wie had tijd, te midden van de beweging dezer tijden naar de tent der zamenkomst te gaan. Neen! in deze tijden moet de Rabbijn naar buiten komen, met vasten tred en met het wetboek der eeuwige waarheid onder den arm heengaan onder het volk en te midden van de verwarring der denkbeelden en den strijd der richtingen tot allen spreken: «Ziet, daar is Gods eeuwig woord! Vergeet het niet!»

En als nu eens de Rabbijn van vroeger dagen dit alles zag — hij zou als Samuel met weemoed gedenken die rustige dagen van voorheen, toen er in zijn gemeente geen godsdienstrichtingen en zedelijkheidsrichtingen waren, toen hij kalm in zijn leerschool zijn folianten bestudeerde, afgescheiden van het bewegelijk leven daarbuiten. En hij zou op dit oogenblik tot mij spreken: Vraag eerst u zelf af, of gij met liefde en toewijding uw taak aanvaardt, of gij met innige vastheid aan de beginselen des Jodendoms zijt gehecht. Zie dan toe, of gij in de gemeente, die gij betreedt, een bodem vindt, geschikt ter bearbeiding, of daar een grond aanwezig is, waarop gebouwd kan worden, of daar een kern bestaat, die

u den waarborg schenkt, dat uw werk niet vergeefs zal zijn.

והיה כי תבאינה האותות האלה לך, עשה לך אשר תמצא ידך, כי האלהים עמך׃

«En wanneer dan deze teekenen allen voor u zullen uitkomen, welnu, doe dan wat uw hand vermag, want God is met u.»

Mijne Vrienden! Evenals in de vlakte van Gilgal de stammen Israels stonden voor den nieuwbenoemden vorst, zoo staat ook gij allen op dit feestuur in vrede en vreugde hier vereenigd. En al zijn wij hier niet in een wijde uitgestrekte vlakte onder den vrijen hemel, al zijn geen bergen en rotsen de wanden die het tooneel omringen, al davert de lucht niet van kreten des gejuichs, al staat gij hier in dit ernstig godgewijd gebouw in zwijgende aandacht luisterend, toch is het thans een heilig vreugdevol oogenblik. Gij sluit thans, mijne vrienden, een innig en ernstig verbond met hem, dien gij als uwen geestelijken leider hebt verkoren. Het heeft God behaagd voor weinige jaren den edelen man, dien ik nog de eer had als eerbiedwaardig grijsaard te kennen, die een zoo lange reeks van jaren het beteekenisvol ambt van opperrabbijn dezer provincie bekleedde, van zijn aardschen arbeid af te roepen. De naam van hem, die vrede en deugd beminde boven alle aardsche schatten, de naam van Jacob Lehmans זכר צדיק לברכה blijve in eere bij U allen ten eeuwigen dage!... In zijne plaats hebt gij mij tot U geroepen.

Zoo sta ik dan hier voor U, aanzienlijke schare; voor U, vertegenwoordigers van hoofden en leden van die achtbare vergadering van mannen uit alle deelen des lands, die de belangen van het Nederlandsche Jodendom beheert; voor u, afgevaardigden, vertegenwoordigers van Gelderlands Joodsche gemeenten; voor U, kerkeraad en leden der gemeente hier in deze stad. Voor U allen, die van nabij en verre hier henen zijt gekomen, om deel te nemen aan dit schoon en heerlijk feest, sta ik hier, om in dezen plechtigen ure het Opperrabbinaat dezer provincie te aanvaarden.

והיה כי תבאנה האותות האלה לך.

«Wanneer deze teekenen voor U zullen uitkomen,» zoo liet ik zooeven de stem van het verleden tot mij spreken, «wanneer gij met liefde en toewijding en met standvastige trouw aan uw beginsel uw taak aanvaardt; wanneer gij ziet, dat de bodem u ter bewerking gegeven, geschikt is en vatbaar, een edele kern tot ontwikkeling bevattend — ga dan henen, doe wat uw hand vermag, want God is met u.»

Ja, mijne Vrienden, die teekenen heb ik gezien. Ik weet het, dat ik met liefde en trouw voor de heilige en gewichtige belangen mij heden in handen gelegd, wil streven en leven met geheel mijn vermogen, met geheel mijn ziel.

De Almachtige hoort de belofte, die ik op dit plechtig oogenblik, met het volle bewustzijn van haren ernst, hoor spreken in mijn hart, om met al de kracht die in mij is, het godsdienstig welzijn, de beschaving van het gemoed, de reinheid van het geloof en zeden in de Joodsche gemeenten van Gelderland te bevorderen en te verheffen, naar woord en wet des Eeuwigen. Ik weet, dat ik met liefde tot U kom, zooals gij met liefde mij ontvangt. Want ziet, ik heb mijn ambt in Neêrland's hoofdstad neergelegd op uwe stemme. Gij riept mij, en in die roepstem lag de verzekering, dat ik in uw midden goeds zou kunnen stichten — dit mocht, dit wilde ik niet afwijzen. Voor dat eervol woord viel elke aarzeling weg. En ik ben thans in uw midden. Ik zie de toekomst in met kracht en moed. Ik heb de teekenen gezien. Ja, er is een bodem, er is een kern aanwezig, met de hulp van God, en met uw aller medewerking, zal mijn arbeid niet onvruchtbaar blijven.

«Met uw aller medewerking.» Voorzeker; want ziet, mijne geachten! iets is er, iets kostbaars en iets schoons, dat de nieuwe taak der Rabbijnen onzer dagen verheerlijkt en verlicht, meer dan vroeger. Het is een groote en onwaardeerbare schat, die in den nieuwen werkkring verborgen is. Het is de onvermoeide, eeuwig frissche kracht der medewerking van die hoofden, van die leden der gemeenten, die in den strijd zich naast hem scharen, hem ondersteunen met hun invloed, met hun woord en met hun daad, in de huizen, in de familiën en daar buiten in aller zamenleving.

Op uw medewerking, mijne vrienden, op uw aller medewerking, van groot en klein, wie ge ook zijt, nederig of verheven, machtig of bescheiden, op uw aller steun reken ik. Laat ons heden voor God den Almachtige een heilig vriendschapsverbond sluiten. Ik kom tot U als een broeder, die met U zal zorgen voor de dierbaarste belangen van ons huis. Laat ons de handen ineenslaan, om samen te trachten godsdienstzin, zedelijkheid, eerlijkheid, kuischheid, trouw aan de leer van God in woorden en in daden te planten in het hart van onze gemeenten, om de heilige beginselen van het Jodendom te bewaren in de zielen, die ons zijn toevertrouwd. En wanneer gij gevoelt hoe het oude רק חזק ואמץ «wees sterk en moedig» geen ijdel woord in deze ernstige stonde is, dan moge uw aller hulp, uw aller steun naast God mijn sterkte en mijn moed zijn.

«Naast God.» Want, Hem, den Allerhoogsten dank ik voor Zijn

oneindigen zegen. Het is een zegen van den Eeuwige, de taak te hebben, om slechts goeds te stichten. Het is een zegen, geroepen te worden, om zich te wijden aan wat edel is en groot, wat heilig is en goed. Moet er gestreden worden, dan is het een zegen, te strijden voor recht en waarheid, voor een goddelijk ideaal, voor het geloof in den Almachtige en voor de handhaving van Zijn dienst. Hem dank ik uit het diepste mijner ziel, dat Hij mij kracht gaf naar lichaam en geest, dit goddelijk ambt te mogen op mij nemen. Maar ook op Hem hoop ik; Zijn goddelijke bijstand zal mij steunen in het dragen en het torschen van de zwaarte, die er soms op mij zal rusten.

Met dit vertrouwen dan op God, met het vertrouwen op uw aller medewerking, aanvaard ik mijn heilig ambt als Opperrabbijn van het ressort Gelderland.

En de Almachtige God moge zegenen het verbond, dat heden tusschen mij en deze gemeenten wordt gesloten, zegenen ons allen en onze gezinnen en allen die ons dierbaar zijn; zegenen deze stad en zijn bewoners, dit gewest, dit land; zegenen den arbeid die wij verrichten, ter eere van Zijn heiligen naam; zegenen met goeden wil, met kracht en moed. En wanneer er ooit een oogenblik van zwakheid en aarzeling mocht zijn, waar het geldt het goede en edele, dan moge God steeds in waarheid vervullen den wensch van Jesaja, Zijn profeet, om steeds «sterk te doen worden de zwakke handen, en krachtig de wankelende knieën.»

חזקו ידים רפות וברכים כושלות אמצו׃
